

Chefsjustitieombudsmannen
Mats Melin**Kritik mot en tingsrätt för brister i delgivning av stämning i brottmål samt vissa synpunkter på beredningsorganisationen i en s.k. storrotel**

Anmälan

AA framförde i en anmälan till JO klagomål mot Falu tingsrätts handläggning av ett brottmål angående ofredande m.m. (B 189-04). Hon uppgav bl.a. att när hon för andra gången blev kallad till en huvudförhandling i målet ställdes denna in på grund av att brotten var preskriberade. Preskription hade emellertid inträtt lång tid innan förhandlingen skulle äga rum.

Utredning

Ärendet remitterades till tingsrätten som anmodades att lämna upplysningar och yttrande över handläggningen av brottmålet.

Tingsrätten (lagmannen BB) inkom med ett remissvar, till vilket var fogat upplysningar från rådmannen CC.

CC uppgav bl.a. följande.

Målet inleddes hos tingsrätten den 27 januari 2004 genom att den misstänkte DD ansökte om offentlig försvarare, vilket beviljades honom. Målet lottades på tingsrättens storrotel som består av tre ordinarie domare och en fiskal. Inkommande brottmål bereds av rotelns tre sekreterare som utfärdar stämning, förordnar försvarare och målsägandebiträde, inhämtar personalia samt sköter utsättning och kallelse till huvudförhandling. Domarna ser normalt inte målen förrän det blir aktuellt med huvudförhandling.

Målet var utsatt till huvudförhandling den 13 december 2005 och jag var tilldelad förhandlingen. När jag dagen före förhandlingen tittade genom akten kunde följande konstateras. Stämningsansökan inkom den 17 juni 2004 och avsåg ansvar för olaga hot i två fall, falskt larm och ofredande under tiden den 16 december 2002 till den 31 maj 2003. Stämning utan kallelse till huvudförhandling, så kallad bevisstämning, utfärdades samma dag. Målsägandebiträde förordnades och det beslutades inhämta personutredning. DD blev aldrig delgiven stämningen. Den 18 maj 2005 utfärdade tingsrätten en ny stämning och kallelse till huvudförhandling den 30 augusti 2005. När DD inte kom in med något delgivningskvitto skickades en påminnelse den 7 juni 2005. Den 26 augusti 2005 ringde DD:s försvarare till tingsrätten och meddelade att DD delgivits stämning och kallelse samma dag och försvararen begärde att förhandlingen skulle flyttas eftersom han skulle hinna gå igenom målet med klienten. Den domare som skulle ha förhandlingen beslutade att ställa in denna. Den 21 november 2005 skedde kallelse till förhandlingen den 13 december 2005. Jag konstaterade att åtalet gällde brott för vilka gällde två års preskriptionstid och att

samtliga brott var preskriberade redan den 31 maj 2005. Jag meddelade detta förhållande till åklagaren, försvararen och målsägandebiträdet och beslutade att ställa in förhandlingen. Den 14 december 2005 inkom åklagaren med besked att han lagt ned åtalet på grund av att preskription inträtt och målet avskrevs den 9 januari 2006.

Det inträffade är naturligtvis beklagligt, inte minst för målsäganden. Det som kan läggas tingsrätten till last är att stämningsman inte användes för att få DD delgiven utfärdad stämning den 17 juni 2004 innan preskriptionstiden löpte ut. Det är naturligtvis svårt för en rotelsekreterare att vara observant på att det föreligger en preskriptionsrisk, om vederbörande inte görs uppmärksam på förhållandet av någon domare. Av egen erfarenhet vet jag att det även för en domare kan vara svårt att hålla reda på preskriptionstiden för olika brott.

Rotelsekreterarna har uppgett att det var bekant från andra mål att DD var en svårdelgiven person. När delgivningskvittot inte kom tillbaka gick det förmodligen till så att man beslutade – för att spara in en delgivningskostnad för en stämningsman – att stämna och kalla direkt till en huvudförhandling. På grund av det stora antalet brottmål som var aktuella för huvudförhandling kom dock målet att bli liggande. Sekreterarna på storroteln har gjorts upp märksamma på problematiken med preskriptionstider.

BB anförde bl.a. följande.

Det optimala sättet att förbereda brottmål för avgörande är naturligtvis att genast när målet kommer in utfärda stämning med kallelse till huvudförhandling och att, om delgivning med s.k. vitt kort inte fungerar, verka för att den tilltalade blir delgiven genom stämningsman i god tid före huvudförhandlingen. När domstolen – som fallet är för Falu tingsrätts del – är överbelastad med brottmål är verkligheten ofta inte så enkel. Eftersom det saknas tidsmässigt utrymme för huvudförhandling inom överskådlig tid, tvingas domstolen utfärda s.k. bevisstämning. Det skapas då inte samma incitament för att se till att den tilltalade verkligen blir delgiven till en viss tidpunkt.

Det inträffade illustrerar också en annan sak, nämligen hur viktigt det är att någon med tillräcklig juridisk kompetens regelbundet kontrollerar rotelns inliggande mål bl.a. med avseende på om preskriptionsrisk föreligger. På en domarrotel av sedvanligt snitt åvilar ansvaret för sådana kontroller givetvis rotelinnehavaren. Under senare år har andra organisationsformer – exempelvis den s.k. storroteln – blivit allt vanligare, varvid det faktiska ansvaret för beredande av brottmål i stor utsträckning delegerats till kanslipersonal. Denna ordning ger utrymme för de ordinarie domarna att i större utsträckning ägna sig åt själva avgörandet av målen. Man talar om en eftersträvarsvärd renodling av domarrollen. I en ansträngd arbetssituation med många brottmål som måste avgöras inom korta tidsfrister är risken att domarpersonalens övergripande ansvar för beredningen av brottmålen kommer i bakgrunden. Min personliga uppfattning är att en effektiv och rättssäker storrotelverksamhet även på brottmålsidan förutsätter en kraftfull och engagerad ledning från en rotelchef eller en annan särskilt utpekad beredningschef.

Under åren 2004 och 2005 har verksamheten vid Falu tingsrätt, och inte minst vid dess storrotel, präglats av en mycket hög arbetsbelastning. Under arbetsåret september 2004 till maj 2005 handlades på storroteln ett komplicerat ekobrottmål med ca 40 huvudförhandlingsdagar vilket krävde två ordinarie domare och som resulterade i en dom på över 300 sidor. Under perioden handlades vid tingsrätten också åtminstone fyra andra mycket stora brottmål med vardera mellan 15 och 25 huvudförhandlingsdagar. Tingsrättens domkrets genererar påtagligt många våldsbrott – våldtäkt, kvinnofridskränkning, mord och andra grova övergrepp – som erfarenhetsmässigt kräver förhållandevis lång huvudförhandlingstid och där den tilltalade är häktad. En arbetstid för en ordinarie domare om 60 timmar i veckan är inte ovanlig. Jag är medveten om att JO inte har ansvaret för medelstilldelningen till domstolsväsendet, men jag vill ändå peka på dessa faktorer eftersom de är av vikt för bedömningen av AA:s klagomål mot tingsrätten.

Som CC skriver är det från AA:s horisont beklagligt att den tilltalade inte kunde delges stämning innan preskription inträdde. Tingsrätten får naturligtvis ta på sig ansvaret för att inte större ansträngningar gjordes för att få den tilltalade delgiven redan i målets inledningsskede. Någon annan förklaring än den mycket tunga arbetsbördan och nödvändigheten att prioritera mål med häktade finns inte. Det inträffade kommer att få till följd att tingsrätten stramar upp rutinerna för förberedelse av brottmål på storroteln, och den självklara målsättningen är att liknande olycksfall i arbetet skall kunna undvikas i framtiden.

I ett beslut den 20 februari 2007 anförde *chefsJO Melin* följande.

Bedömning

Av utredningen framgår att stämningsansökan i målet inkom den 17 juni 2004 och att tingsrätten utfärdade stämning samma dag. Åtalet avsåg olaga hot begångna den 16 december 2002 och den 28 februari 2003 samt den 20–31 maj 2003, falskt larm begånget den 21 februari 2003 och ofredande begånget den 28 februari–28 maj 2003.

Om en stämningsansökan inte skall avvisas skall rätten enligt 45 kap. 9 § rättegångsbalken (RB) utfärda stämning på den tilltalade att svara på åtalet. Någon tidsfrist för detta är inte föreskriven men det måste anses vara förutsatt att stämning utfärdas utan dröjsmål. Det är angeläget att så sker bl.a. för att den tilltalade inte skall vara ovetande om att åtal väckts och eftersom vissa rättsverkningar är knutna till delgivningstidpunkten.

Sedan det stått klart att försöket att delge den tilltalade stämningen med s.k. vitt kort inte hade lyckats borde tingsrätten, som anförts i remissvaret, ha vidtagit åtgärder för att kunna delge honom stämningen på annat sätt, exempelvis genom stämningsman. Jag har förståelse för att det underlättar om tingsrätten kan delge stämningsansökan tillsammans med en kallelse till en huvudförhandling. Det är emellertid inte godtagbart att en ansökan om stämning som inte kunnat delges med s.k. vitt kort blir liggande annat än en mycket kort tid i avvaktan på att det skall bli möjligt att sätta ut målet till huvudförhandling.

Straffskalan för såväl olaga hot, ofredande som falskt larm är böter eller fängelse i högst ett år (4 kap. 5 och 7 §§ samt 16 kap. 15 § brottsbalken, BrB). Av 35 kap. 1 § BrB följer att påföljd för ett brott med denna straffskala inte får utdömas, om inte den misstänkte häktats eller fått del av åtalet för brottet inom två år från handlingen. Den 1 juni 2005 var således samtliga brott preskriberade.

Ett nytt försök att delge den misstänkte gjordes inte förrän den 18 maj 2005. Då var redan flera av de åtalade brotten preskriberade och de återstående brotten skulle komma att preskriberas inom ett par veckor. Tingsrätten uppmärksammade uppenbarligen inte detta. Det kom att dröja cirka sju månader innan det observerades att preskription inträtt för samtliga brott.

Det är givetvis inte acceptabelt att en person delges stämning avseende brott som är preskriberade. Det är uppenbart att bevakningsrutinerna vid tingsrätten inte fungerat. Jag vill därför understryka vikten av att det vid en domstol finns

fungerande rutiner för bevakning av brottmål så att t.ex. preskriptionsfrister i brottmål uppmärksammas, och att det av dessa rutiner tydligt framgår vem som har till uppgift att utföra bevakningen.

Som BB anført kan en organisation med s.k. storrotlar leda till särskilda svårigheter när det gäller förberedelsen i och bevakningen av brottmål. Jag delar därför hans uppfattning att en effektiv och rättssäker storrotelverksamhet förutsätter en kraftfull och engagerad ledning av en rotelchef eller en annan särskilt utpekad beredningschef. Jag vill särskilt framhålla det angelägna i att inte heller en storrotel ges en sådan omfattning att den eller de befattningshavare som utsetts att ansvara för målens beredning saknar reella möjligheter att ge de anvisningar och instruktioner som behövs, för att t.ex. preskriptionsfrister skall bevakas och misslyckade delgivningsförsök följas upp.

Sammanfattningsvis förtjänar tingsrätten kritik för att inte ha vidtagit erforderliga delgivningsåtgärder samt för bristande bevakning av preskriptionsfristerna i brottmålet. Jag har noterat att tingsrätten avser att strama upp rutinerna för förberedelse av brottmål och utgår från att bevakningen numera fungerar bättre.